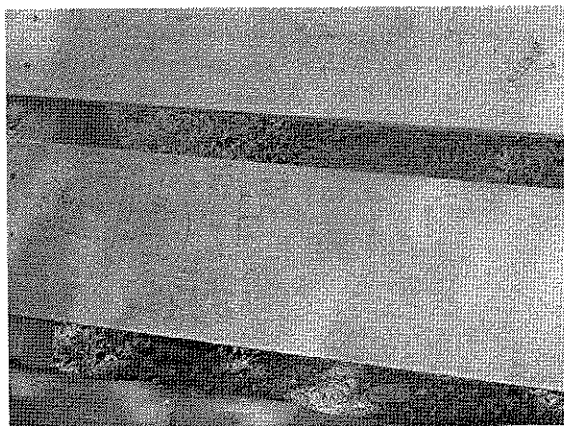

in Suriname

mei 2002

Inhoudsopgave

Inleiding	2
1 Voorbereiding	3
1.1 Projectomschrijving	3
1.2 Waarom naar Suriname?	4
1.3 Voorbereidingsbezoek	4
1.4 Voorgenomen planning en programma	5
1.5 Productie	7
2 In Suriname	10
2.1 Programma	10
2.2 Voorstellingen	13
2.3 Educatief programma	14
2.4 Publiciteit	16
2.5 Verblijf	17
3 Evaluatie	18
3.1 Rotterdams Lef in Suriname	18
3.2 Samenwerking met Suriname	19
3.3 Publieksbereik en publiekswaardering	20
3.4 Educatief programma	21
3.5 Tot slot	25
Bijlagen	27
1 Rotterdams Lef in het kort	27
2 Seven Sins in het kort	29
3 Medewerkers	31
4 Recensies	32

Rotterdams Lef in Suriname

Inleiding

Voor u ligt het eindverslag van het project 'Rotterdams Lef in Suriname'. In mei 2002 heeft Rotterdams Lef drie weken opgetreden en workshops gegeven in Paramaribo. Het was een geweldige reis waar wij met heel veel plezier en heimwee aan terug denken. Suriname heeft ons erg gastvrij ontvangen en geholpen om van het bezoek een groot succes te maken. Het was niet altijd even makkelijk. Door de financiële problemen van onze partner, de Surinaamse overheid, moest het programma worden aangepast en in de derde week zelfs worden geannuleerd. Desondanks hebben we kunnen doen waarvoor we gekomen waren: Suriname heeft kennis kunnen maken met jongerentheater en de manier waarop wij werken. De reacties op de voorstelling Seven Sins waren uitbundig en soms letterlijk oorverdovend. De uitwisseling tussen de spelers van Lef en PepSur was een van de leukste onderdelen uit het programma. Er is een warme band ontstaan tussen de jongeren van beide groepen. De behoefte van Surinaamse theatermakers, acteurs, technici en productiemedewerkers naar workshops is erg groot. De gretigheid naar informatie heeft ons soms erg verbaasd en heeft ons doen beseffen dat we absoluut weer terug moeten komen, maar dan voor een langere tijd. Voor alle betrokkene aan dit project was het een groot succes dat absoluut vervolgd moet worden.

In hoofdstuk 1 wordt verteld wat er aan de eigenlijke reis vooraf ging en wat het oorspronkelijke plan was. Hoofdstuk 2 is helemaal gewijd aan het bezoek in Suriname en wat we daar allemaal meemaakten. Onze bevindingen en de evaluaties van het hele bezoek staan in hoofdstuk 3.

Tot slot willen wij iedereen bedanken die dit project mogelijk heeft gemaakt en in het bijzonder Sasha Dees, Justine Thomen, Wilgo Baarn, het Fonds voor de Podiumkunsten, Ministerie van Buitenlandse Zaken in Nederland en MINOV, directoraat Cultuur in Suriname.

Rotterdams Lef

1 Voorbereiding

1.1 Projectomschrijving

1.2 Waarom naar Suriname?

1.3 Voorbereidingsbezoek

1.4 Voorgenomen planning en programma

1.5 Productie

Promotie op de Nijverheidsschool

1.1 Projectomschrijving

Naam project	Rotterdams Lef in Suriname
Omschrijving	Rotterdams Lef is in mei 2002 voor drie weken naar Suriname geweest. Het programma was als volgt opgebouwd: <ul style="list-style-type: none"> • 3-daagse promotour langs middelbare scholen met demonstraties van en informatie over de voorstelling Seven Sins (8-10 mei) • vijf schoolvoorstellingen van Seven Sins met nagesprek (13 – 17 mei) • drie openbare voorstellingen van Seven Sins met voorprogramma en afterparty (16 – 18 mei) • acht workshops in samenwerking met scholen en maatschappelijke organisatie (13 – 15, 20 – 24 mei) • 8-daagse training aan 12 tot 15 jonge Surinaamse theatermakers door Jolanda Spoel (13 – 15, 20 – 24 mei).
Periode	7 mei tot en met 26 mei 2002
Doelstelling	Suriname interesseren voor (het maken van) jongerentheater en het overdragen van kennis hiertoe.
Doelgroep	Jongeren van 14 tot 19 jaar en theatermakers, docenten en jongerenwerkers.
Te verwachten resultaat	Voorstelling Seven Sins: 2.000 bezoekers Workshops: 350 deelnemers Trainingprogramma: 12 tot 15 deelnemers

1.2 Waarom Suriname?

Het grootste deel van de spelers van Rotterdams Lef heeft een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond. Het is merkbaar dat ze bezig zijn met hun wortels. Dat geldt niet alleen voor de Surinaamse spelers in hun interesse voor Suriname. Ook de andere Kaapverdiaanse, Marokkaanse en Hollandse spelers zijn bezig met hun roots. Doordat Rotterdams Lef een manier van werken heeft ontwikkeld waarbij uitgegaan wordt van de eigen ervaringen en belevenissen van de spelers, komen zij voortdurend in aanraking met elkaars achtergrond en raken zij daardoor geïnteresseerd in de roots van hun collega's. In 2000 heeft de groep zich tijdens haar project in Aruba verdiept in de achtergrond van haar Antilliaanse spelers. Dit heeft geleid tot meer kennis, begrip en verbondenheid met elkaars cultuur. Deze ervaring hebben de spelers meteen kunnen gebruiken in hun spel en in hun communicatie met het publiek. Rotterdams Lef speelt vooral in de grote steden en dus voor een zeer multicultureel publiek. Lef vindt het belangrijk dat het publiek zich kan herkennen in de spelers. Het profijt dat de spelers van hun buitenlandse ervaring hebben, heeft geleid tot een grote interesse voor de Surinaamse cultuur en de behoefte om in Suriname voor jongeren theater te maken. Met de in de voorstellingen herkenbare mondiale jongerencultuur, met het gebruik van de Nederlandse taal en met het hoge Suriname gehalte van de groep denken wij ook in Suriname hier hoog mee te scoren. Wij zijn ervan overtuigd dat het bezoek aan Suriname een belangrijke inspiratiebron zal zijn. En het begrip culturele diversiteit een breder gezicht krijgt.

In Suriname is een honger merkbaar naar professionele contacten op theatergebied met Nederland. Het verschijnsel jongerentheater staat nog in de kinderschoenen. Daarnaast is er een grote behoefte aan kennisoverdracht op het gebied van cultuureducatie. Wij menen dat Lef aan deze behoefte tegemoet kan komen en kennis kan overdragen door onze werkmethode in de praktijk samen met onze partners in Suriname toe te passen. Samen met hen is een educatief programma op het gebied van theater maken, peer education en theatertechniek samengesteld.

1.3 Voorbereidingsbezoek

In 2000 ging Rotterdams Lef in het kader van Culturele Uitwisseling Nederland, Nederlandse Antillen en Aruba (CUNNAA) drie weken voor optredens en workshops naar Aruba. Deze uitwisseling was zo'n succes dat men hier graag een vervolg aan wilde geven en dit project ook met Suriname wilde organiseren. De directeur van het Fonds voor de Amateurkunst de heer Steven Scholten adviseerde Rotterdams Lef contact op te nemen met de heer Quarles van Ufford, de cultureel attaché van de Nederlandse ambassade in Paramaribo. Na sondering in Paramaribo heeft hij ons in contact gebracht met de heer Kennis van het Ministerie van Buitenlandse zaken (DWH/MC en DCO/CS).

Van 13 tot en met 29 mei 2001 vond met financiële steun van de gemeente Rotterdam afdeling Externe Betrekkingen een voorbereidingsbezoek plaats aan Suriname. Evan van der Most, Jolanda Spoel en Sasha Dees werden enthousiast onthaald en brachten een bezoek aan diverse organisaties, scholen, overheden, projecten, theatermakers en theaterorganisaties. Onze beoogde lokale producent Sasha Dees had een druk programma samengesteld. Er werd onder andere gesproken met de

theatermakers Sharda Ganga en Robert Wijdenbosch, choreografe Marlene Lie A Ling, de culturele attaché van de Nederlandse ambassade Robert Jan Quarles van Ufford, vertegenwoordigers van diverse scholen, het bestuur van Theater Thalia, de directie van Cultureel Centrum Suriname (CCS) en vond uitgebreid overleg plaats met bestuur en medewerkers van NAKS, organisatie voor gemeenschapswerk. Ook vond overleg plaats met directeuren Dubois en Kallan van het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling.

1.4 Voorgenomen programma en planning

Het voorbereidingsbezoek was een succes. Iedereen was erg enthousiast over de komst van Rotterdams Lef naar Suriname in 2002. Er werd overgegaan tot het maken van een plan. In overleg met het onderwijs werd gekozen voor de periode van 7 mei tot en met 26 mei. Dit lag precies tussen de Paasvakantie en de schoolonderzoeken.

Het programma

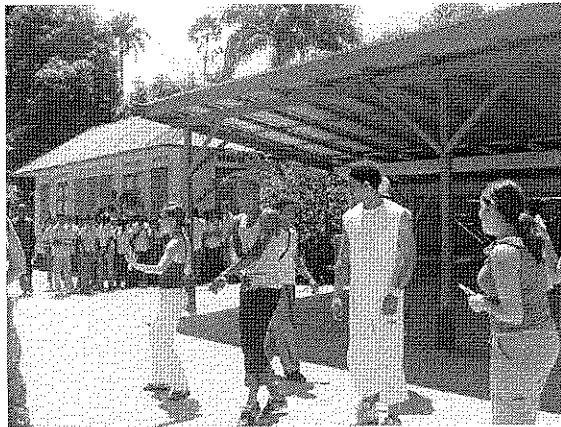
Op dinsdag 7 mei komt de groep aan in Paramaribo. Ze gaan meteen aan de slag. Op woensdag, donderdag en vrijdag doen de spelers een promotietour langs de middelbare scholen die naar de voorstelling gaan kijken. Door middel van demonstraties worden de leerlingen geïnformeerd en geënthousiasmeerd over wat ze te wachten staat. Vervolgens wordt van maandag tot en met vrijdag in de ochtend om 10.15 uur (mooi aansluitend op de ochtendpauze met voldoende tijd om naar het theater te reizen) een schoolvoorstelling gegeven in theater Thalia. Direct gevolgd door een nagesprek. Van donderdag tot en met zaterdag vinden er om 20.00 uur openbare voorstellingen plaats. De Surinaamse gemeenschap is gewend aan avondvullende programma's. In het "voorprogramma" wordt de in het vorige seizoen gerealiseerde voorstelling *IK BLIJF* (over de cultuurverschillen tussen een Nederlandse Surinamer en een Surinaamse Surinamer) gespeeld, gevolgd door de voorstelling *Seven Sins* met als afsluiter een afterparty met kleine plaatselijke acts en dj's.

Workshops

In de voorstellingsweek in het theater vinden van maandag tot en met woensdag van 17.00 tot 19.00 workshops theater, dans en muziek plaats met een capaciteit van maximaal 45 deelnemers voor de meest gemotiveerde scholieren. Deelname wordt niet verplicht gesteld. In de week na de speelperiode vinden nog ten minste vijf workshops plaats in samenwerking met NAKS en de scholen

Trainingsprogramma jonge theatermakers

In de zomer van 2001 heeft er een aantal gesprekken plaats gevonden met Justine Themen. Zij is onder andere actief als docent bij NAKS. In het najaar deed zij de regie van een voorstelling in het kader van het festival Hollandse Nieuwe bij Cosmic in Amsterdam. Naar aanleiding van deze

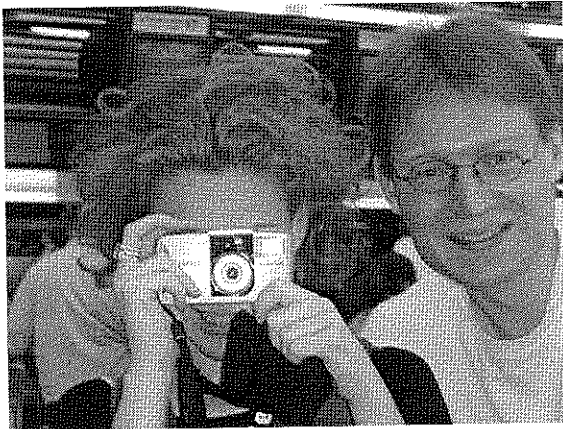

Promotie op de Hendrickschool

gesprekken ontstond het idee om tijdens het bezoek van Rotterdams Lef aan Suriname een trainingsprogramma op te zetten voor jonge theatermakers in Suriname. Jolanda Spoel zet tijdens het verblijf voor zo'n twaalf à vijftien theatermakers een trainingsprogramma op. De theatermakers worden tevens gevraagd deel te nemen aan de workshops voor de leerlingen, voor zover dit mogelijk is in relatie met hun andere verplichtingen.

Het schema

Datum	Activiteit
Dinsdag 7 mei	Vliegen Schiphol-Zanderij
Woensdag 8 mei	Promotour scholen door spelers, voorbereiding door techniek
Donderdag 9 mei	Promotour scholen door spelers, voorbereiding door techniek (= Hemelvaartsdag, maar dit is in Suriname geen vrije dag)
Vrijdag 10 mei	Promotour scholen door spelers, voorbereiding door techniek
Zaterdag 11 mei	Opbouw decor, licht en geluid
Zondag 12 mei	Opbouw decor, licht en geluid
Maandag 13 mei	Schoolvoorstelling om 10.00 uur met nagesprek tot 11.45 uur + workshop van 17.00 tot 19.00 uur
Dinsdag 14 mei	Schoolvoorstelling om 10.00 uur met nagesprek tot 11.45 uur + workshop van 17.00 tot 19.00 uur
Woensdag 15 mei	Schoolvoorstelling om 10.00 uur met nagesprek tot 11.45 uur + workshop van 17.00 tot 19.00 uur
Donderdag 16 mei	Schoolvoorstelling 10.00/11.15 uur met nagesprek tot 11.45 uur + openbare voorstelling 20.00 + debat om 15.00 uur
Vrijdag 17 mei	Schoolvoorstelling 10.00/11.15 uur met nagesprek tot 11.45 uur + openbare voorstelling 20.00
Zaterdag 18 mei	Openbare voorstelling om 20.00 uur
Zondag 19 mei	Rustdag
Maandag 20 mei	Workshops op scholen in Paramaribo van 17.00 tot 19.00 uur (= 2 ^e Pinksterdag, maar dit is in Suriname geen vrije dag)
Dinsdag 21 mei	Workshops op scholen in Paramaribo van 17.00 tot 19.00 uur
Woensdag 22 mei	Workshops op scholen in Paramaribo van 17.00 tot 19.00 uur
Donderdag 23 mei	Workshops op scholen in Paramaribo van 17.00 tot 19.00 uur
Vrijdag 24 mei	Workshops op scholen in Paramaribo van 17.00 tot 19.00 uur
Zaterdag 25 mei	Rustdag
Zondag 26 mei	Vliegen Zanderij - Schiphol

Eline en Remko

1.5 Productieproces

Wie doet de productie?

De productie werd verzorgd door Henca Maduro, de productie leider in Nederland; Sasha Dees, de lokale productie leider in Suriname; en het Directoraat Cultuur van het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling van de Republiek Suriname:

- Henca was verantwoordelijk voor de cargo, de vliegtickets, verzekeringen, inentingen, paspoorten en visa en al het andere dat verzorgd moest worden vanuit Nederland.
- Sasha Dees onderhield het contact met het directoraat Cultuur van het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling van de Republiek Suriname en regelde de productie, het verblijf en het vervoer van de cast en crew in Suriname.
- Het Directoraat Cultuur van het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling van de Republiek Suriname verleende het onderwijs toestemming om tijdens schooltijd de voorstelling te bezoeken en verzorgde de acquisitie en de boekingen richting het onderwijs en de financiering van de kosten van de huisvesting van 14 medewerkers, het locale transport van personeel en materiaal en het gedurende een week beschikbaar stellen van een theater inclusief technische faciliteiten en workshopruimten.

Het duurde lang voordat de productievoorbereidingen van start konden gaan. Pas halverwege maart 2002 wisten we zeker dat alle aangevraagde subsidies werden toegekend en dat de reis door kon gaan. In eerste instantie nam Evan van der Most de productie op zich. De toenmalige productie leider van Rotterdams Lef, Jennefer Verbeek, ging per 1 april uit dienst en er was nog geen geschikte opvolger gevonden. Besloten werd een ad interim productie leider aan te trekken voor de voorbereidingen. Henca Maduro had vijf weken de tijd om alles te regelen.

Sahr Ngaujah en Sasha Dees

Wie gaan er mee?

Halverwege april werd duidelijk wie er allemaal mee zouden gaan. Regisseur Sahr Ngaujah werd gevraagd mee te gaan om de spelers te begeleiden en te helpen bij het aanpassen van de voorstelling aan de Surinaamse situatie.

Het was erg wenselijk dat er twee ervaren technici mee zouden gaan. Het budget liet dit eigenlijk niet toe, maar het was wel noodzakelijk. Om het toch financieel rond te kunnen krijgen werd besloten om de voorstellingen in een zo'n kort mogelijke periode van twaalf dagen te concentreren. De technici zouden dan net voor de voorstellingsperiode naar Suriname reizen en meteen na de voorstellingen weer naar Nederland terug gaan. Tijdens de workshops zouden Sasha Dees en Sahr Ngaujah de voorkomende werkzaamheden gaan vervullen. Remko van Dokkum, die tot dan toe het multimediateel van de voorstelling had gedaan in Nederland werd door Shade Interactive Design uitgeleend om de multimedia te doen. Een tweede allround theatertechnicus was nog niet zo snel gevonden. We wilden een technicus die goed kon improviseren en opgewassen zou zijn tegen de moeilijke omstandigheden op de locaties. Deze kwaliteiten vonden we uiteindelijk in de persoon van

Hans van der Laarse. Hij had al eerder producties in Suriname gedaan met Sasha (Fra Fra) en wist dus wat hij kon verwachten.

Wat moet er mee?

Het cargoverhaal heeft heel veel tijd in beslag genomen. Er moest een zeer gedetailleerde lijst met alle mee te nemen apparatuur en de financiële waarde en het gewicht er van gemaakt worden. Per verpakking / flightcase moest aangegeven worden hoe hoog, diep, breed en zwaar de verpakking was en wat er exact voor items in zaten en met welke financiële waarde. Voor de terugreis moesten de spullen op precies dezelfde wijze worden ingepakt. Dat betekende dat alles van tevoren proefingepakt, gewogen en beschreven moest worden. Het was lang onduidelijk op welke locaties Lef zou gaan spelen, welke (technische) faciliteiten daar allemaal zouden zijn en wat er dus allemaal mee moest naar Suriname. Het was de bedoeling dat Lef zowel in theater Thalia (Paramaribo) als in de districten zou spelen. Tot twee weken voor vertrek was nog niet helemaal duidelijk of het Thalia zou worden of CCS, en of er wel in de districten gespeeld zou worden. Uiteindelijk werd er door het Surinaamse ministerie besloten dat er in ieder geval in Thalia gespeeld zou worden. De locaties buiten Paramaribo zouden pas bekend worden gemaakt als de groep in Suriname zou zijn. Aan de directeur van Thalia werd gevraagd om een lijst met technische specificaties. Helaas hebben we die lijst nooit ontvangen.

Voor een cargo is ook een carnet nodig. Bij de Kamer van Koophandel bleek dat er met Suriname geen afspraken waren wat betreft een carnet. Het carnet was dus niet geldig voor Suriname. Dit maakte het cargo-verhaal nog gecompliceerder. Er moest dus een cargo vervoer bedrijf gevonden worden dat op collect basis spullen wilde versturen. Deze partner vonden wij in de vorm van Kühne en Nagel. Zij waren bereid de cargo op collect basis te sturen. Helaas vervoeren zij geen cargo van Suriname naar Nederland. Bij navraag bleek geen enkel bedrijf dat te doen. Met veel moeite hebben we de SLM bereid gevonden de cargo terug te vervoeren. De kostuums namen de spelers zelf mee in hun handbagage.

'Onze' bus

Problemen in Suriname, gaat het nog wel door?

Dat de Surinaamse regering financiële problemen had, was ons niet onbekend, maar niets wees er op dat ons bezoek hieronder te leiden zou hebben. De voorbereidingen in Nederland en Suriname waren in volle gang en er was voortdurend contact met Suriname.

Na het voorbereidingsbezoek van Rotterdams Lef in 2001 maakte Evan van der Most het definitieve programma en bood het aan aan het MINOV/Cultuur. De eerste week van het programma was voor promotie en voorbereiding. In de tweede week werden er voorstellingen gespeeld in Paramaribo en een 3-tal workshops gegeven. In de derde week werden uitsluitend workshops gegeven in de stad. De commissie van het Directoraat wilde de activiteiten graag uitbreiden naar de districten. In maart 2002 veranderde de commissie het programma in de derde week (workshops) door het geven van presentatie zonder decor en techniek door Rotterdams Lef in de districten. De groep was erg enthousiast over dit plan. In verband met het drukke speelplan in Nederland was er geen tijd om van tevoren een presentatie te maken. Maar dat was niet erg. In Suriname zou gewerkt worden aan een aangepaste versie van Seven Sins en de workshops.

Drie weken voor vertrek naar Suriname kregen we echter bericht van het Directoraat Cultuur in Paramaribo dat er financiële problemen waren. De financiële situatie was zo ernstig dat er geen geld was om het bezoek van Lef te bekostigen. Gevraagd werd wat er nog vanuit Nederland gedaan kon worden. Er werd contact gezocht met het Fonds voor de Podiumkunsten en het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Deze konden echter niets voor ons doen. Op 3 mei kregen we weer een e-mail van het Directoraat Cultuur dat de financiële problemen zo groot waren, dat als er geen oplossing vanuit Nederland zou komen, het bezoek afgeblazen moest worden. Alles was echter al geregeld en iedereen zat al bijna in het vliegtuig. Uiteindelijk werd er met tussenkomst van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de Nederlandse Ambassade overeengekomen dat Rotterdams Lef wel naar Suriname kon komen en het project dus gewoon door zou gaan. Ook in reactie op de e-mail van dhr. Kennis (Ministerie van Buitenlandse Zaken) van zondag 5 mei liet de heer Pawiroedjo, directeur cultuur in Suriname, op maandag 6 mei weten dat het project doorgang kon vinden.

Repetities voor voorprogramma *Ik Blijf*

In mei 2001 hadden Tjon en Melvin van Lef in het kader van Staalkaarten (R2001) de korte productie *Ik Blijf* gemaakt, dat ging over een Nederlandse Surinamer en een Surinaamse Surinamer en waarin de traditionele Surinaamse waarden conflicteerden met een Nederlands invalshoek. Deze productie was zo'n succes dat we *Ik Blijf* graag wilden hernemen als voorprogramma op de avondvoorstellingen van Seven Sins in Suriname en in Rotterdam. Samen met Milushka Birge, die de voorstelling in 2001 ook geregisseerd had, gingen Melvin en Tjon aan de slag. Twee weken lang repeteerden ze in de studio's van MAP.

Tjon en Melvin: "Wij blijven!"

2 In Suriname

2.1 Programma

2.2 Voorstellingen

2.3 Educatief programma

2.4 Publiciteit

2.5 Verblijf

2.1 Programma

Meteen na aankomst in Paramaribo op 3 mei heeft Sasha Dees een spoedoverleg aangevraagd bij MINOV/Cultuur. Daar gaven ze weer aan dat ze geen ondersteuning kregen van de minister van Financiën, maar ze gingen kijken hoe het opgelost zou kunnen worden.

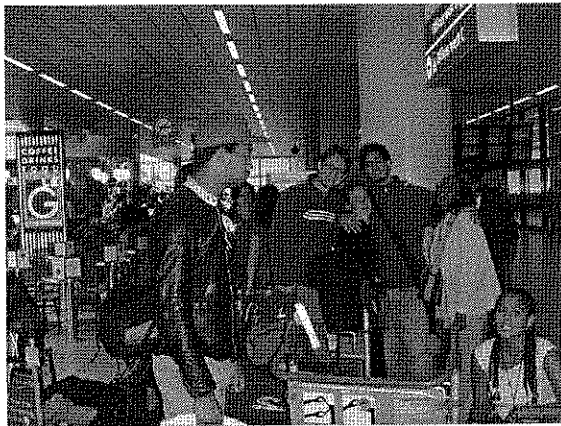
De minister van Financiën had in ieder geval wel toestemming gegeven voor een bijdrage van Sf. 25 miljoen (ca. € 12.500), in plaats van de gevraagde Sf. 58 miljoen (€ 29.000). Met deze bijdrage van de overheid zou men dan eventuele tegenvallers (bijvoorbeeld tegenvallende recette opbrengsten) kunnen betalen en misschien een klein deel van het programma in de districten kunnen bekostigen. In de begroting was gerekend op een hoge recette opbrengst. Als het project succesvol was, dus volle zalen bij schoolvoorstellingen en 80% bezetting bij openbare voorstelling, was het project kostendekkend.

Hoogst onzeker was wel of het afreizen naar de districten door zou kunnen gaan. Afhankelijk van de recette opbrengsten zou er worden gekeken of en hoeveel geld er was voor activiteiten in de derde week. Besloten werd dat Sahr en de spelers nog geen voorbereidingen zouden treffen voor de presentaties en de workshops in de districten voor er meer duidelijkheid was over de financiële en logistieke ruimte hiervoor. Mocht het wel doorgaan dan zou het een ingekort programma worden van twee in plaats van vijf dagen.

Of de recettes genoeg zouden opbrengen was ook onzeker. Het bleek dat er nog niets gedaan was aan acquisitie en publiciteit door MINOV/Cultuur. Scholen waren nog niet gecontracteerd, er waren nog geen workshops georganiseerd, het theater was wel geopteerd, maar het was nog niet bevestigd, er was nog geen techniek geregeld, toegangkaartjes waren nog niet gedrukt, en er was nog niets aan publiciteit gedaan. De spelers moesten de eerste week erg veel aan publiciteit doen en scholen bezoeken om zo te laten merken dat Lef in Suriname was. Daardoor was er sowieso vrij weinig tijd om aan de presentatie voor de districten te werken.

We hoefden ons echter geen zorgen te maken over onze huisvesting in Suriname. Tijdens het overleg van Sasha met MINOV/Cultuur gaven zowel de directeur als de onderdirecteur van het Directoraat Cultuur de garantie dat wat er ook gebeurde, de groep in ieder geval altijd onderdak zou hebben. Beide spraken uit dat de Surinaamse gastvrijheid spreekwoordelijk is en dat Lef zich daarover geen zorgen hoefde te maken, er zou voor ons gezorgd worden.

Halverwege het verblijf kwam MINOV/Cultuur toch zo erg in de problemen dat men zich alsnog genoodzaakt zag de samenwerking op te zeggen, omdat men zich niet aan zijn verplichtingen kon houden. Op donderdagavond 15 mei ontving Sasha een brief van het Directoraat Cultuur dat zij de kosten van het verblijf van Rotterdams Lef in Suriname tot en met uiterlijk 19 mei 2002 konden dragen en dat het Directoraat Cultuur niet aansprakelijk kon worden gesteld voor de daarna gemaakte kosten.

Op weg naar Suriname

Het programma in de districten werd hiermee ook geannuleerd. Geprobeerd werd om eerder naar Nederland terug te reizen, maar alle vluchten zaten vol. We moesten dus wel tot en met 26 mei blijven en dus stonden we de laatste week op straat. We hadden geen hotel, geen vervoer en geen werkprogramma, omdat dit conform de samenwerking de (financiële) verantwoordelijkheid was van het Directoraat Cultuur. Zowel Hal 4 als het Ministerie van Buitenlandse Zaken hadden geen extra geld en konden dus niet financieel bijspringen. Een aantal Leffers kon verblijven bij familie of bekenden en bracht daar de hele week door. Sasha, Sahr en de andere vier Leffers vonden onderdak bij relaties van Sasha buiten Paramaribo.

Het Directoraat Cultuur voelde zich verantwoordelijk voor wat er gebeurd was en bood aan de kosten (Sf. 300.000 / € 150) te betalen voor een bus en een gids voor een trip naar Brownsberg, zodat de groep het binnenland van Suriname kon zien.

Het uiteindelijke programma zag er als volgt uit:

Datum	Tijd	Activiteit
Vrijdag 3 mei	00.30	Aankomst Sasha Dees (productie)
Maandag 6 mei	18.00	Aankomst Hans van der Laarse (techniek)
Dinsdag 7 mei	10.00 – 16.00	Vorbereidingen techniek: check locatie
	18.00	Aankomst spelers, Sahr Ngaujah (regie) en Remko van Dokkum (techniek)
Woensdag 8 mei	10.00 – 12.00	Groepsoverleg
	Vanaf 12.00	Promotie, interviews etc
	Vanaf 12.00	Techniek: voorbereidingen: keuze licht
Donderdag 9 mei	Vanaf 09.00	Promotie, interviews etc.
	Vanaf 09.00	Techniek: voorbereidingen: keuze geluid
	15.00 – 20.00	Repetitie: doorlezen en stemoefeningen in VOS
	18.00	Aankomst Jolanda Spoel
Vrijdag 10 mei	Vanaf 09.00	Promotie
	Vanaf 09.00	Techniek: opbouw décor / licht / geluid
	14.00 – 18.00	Repetitie danstraining/stemoefeningen in VOS
Zaterdag 11 mei	Vanaf 09.00	Techniek: opbouw decor / licht / geluid
	14.00 – 16.00	Workshop Lef met PepSur
	10.00 – 17.00	Workshop Jolanda
	15.00 – 18.00	Repetitie

Trip naar Brownsberg

Zondag 12 mei	10.00 – 17.00	Workshops Jolanda
	Vanaf 13.00	Techniek: opbouw decor / licht / geluid
	17.00 – 23.00	Spacing in theater en technische doorloop
Maandag 13 mei	09.30 – 11.00	Schoolvoorstelling
	17.00 – 19.30	Workshops (Lef en Jolanda)
Dinsdag 14 mei	17.00 – 19.30	Workshops (Lef en Jolanda)
Woensdag 15 mei	17.00 – 19.30	Workshops (Lef en Jolanda)
Donderdag 16 mei	09.30 – 11.00	School voorstelling
	17.00 – 20.00	Workshop Jolanda
	20.00 – 21.30	Voorstelling
Vrijdag 17 mei	09.30 – 11.00	School voorstelling
	17.00 – 20.00	Workshop Jolanda
	20.00 – 21.30	Voorstelling
Zaterdag 18 mei	10.00 – 17.00	Workshop Jolanda
	14.00 – 16.00	Evaluatie workshop Lef met PepSur
	20.00 – 21.30	Voorstelling
	22.00 – 01.00	Inpakken décor en techniek
Zo 19 t/m zo 26 mei		Programma (presentaties in de districten) geannuleerd
Zondag 19 mei	22:00	Vertrek van Hans en Remko
Dinsdag 21 mei	22:00	Vertrek van Jolanda en Ruben
		Vertrek van Sasha
Zondag 26 mei	22:00	Vertrek van de rest

Promotie op Lyco

2.2 Voorstellingen

In de tweede week speelde Lef de voorstelling Seven Sins in theater Thalia. Er werden zes voorstellingen gespeeld: op 13, 16 en 17 mei een schoolvoorstelling en op 16, 17 en 18 mei een vrije avondvoorstelling. Van 7 tot en met 12 mei werd er opgebouwd en op 19 mei werd er weer afgebouwd.

Theater Thalia werd gehuurd door coproducent MINOV/Cultuur. Theater Thalia zorgde voor de zaal en de faciliteiten, zoals technici, de garderobe, een bar en een conciërge die opende en afsloot. We konden het theater in wanneer we wilden en de conciërge sloot af als we klaar waren. Het decor en de techniek bleven gewoon in het theater staan, er is niets gestolen. De op- en afbouw hebben we zelf gedaan. Alleen met het licht inhangen kregen we hulp van drie technici van Thalia. De medewerkers van Thalia waren erg aardig en behulpzaam. Ondanks de extreme omstandigheden waaronder wij en de medewerkers van Thalia moesten werken, konden we toch efficiënt en effectief werken.

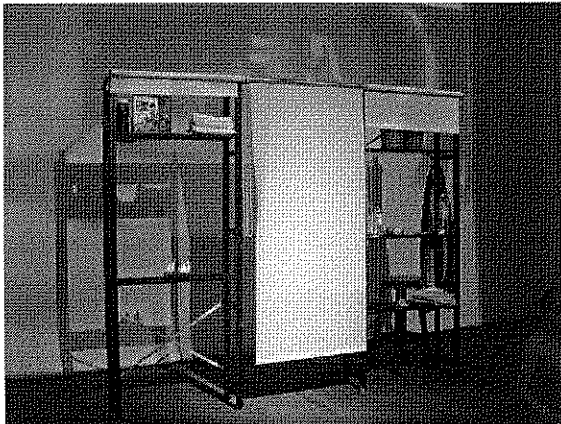
Theater Thalia is qua speelvlak groot genoeg. De spelers hadden meer dan voldoende ruimte om te spelen. Mise-en-scène-aanpassingen waren daarom niet nodig. Het decor was voor een groot gedeelte overgevoegen en ontbrekende dingen werden aangeschaft in Suriname.

Thalia is bekend en berucht om zijn grote hoeveelheid muskieten, stof, de hitte, en het gebrek aan verkoeling. Er is geen airco. Vooral het spelen van voorstellingen overdag (schoolvoorstellingen) onder de brandende zon is met een fysieke voorstelling als Seven Sins zwaar. Maar doordat de groep heel geïnspireerd en gedisciplineerd werkte, heeft zij zich fantastisch gehouden!

De techniek

Remko van Dokkum, de interactive designer, zat op de Bühne en deed het multimediedeelte. Hoewel deze techniek erg gevoelig is, deden zich geen echte problemen voor met de computer, de camera's en de beamer. De programmatuur van het multimedia gedeelte is Remko's 'kindje', hij kent alle ins en outs van de computer. Als er iets mis ging met de computer, het beeld of de projector, kon hij het gelukkig allemaal direct verhelpen.

Hans van der Laarse, de allround technicus, zat in de zaal en deed het geluid. Doordat hij de voorstelling nog nooit gedraaid had, werd hij ondersteund door regisseur Sahr die naast hem zat en de cues aangaf. We hadden problemen met de draadloze zenders door het vele zweten (er waren geen ventilatoren of airco in het theater) waardoor de zenders soms vol met vocht liepen en er mee op hielden. Een bus met lucht om ze door te spuiten was niet mee gekomen en niet te koop in Suriname. Hans had zelf een handheld microfoon meegenomen. Deze lag als back up bij Remko. Mocht er een zender uitvallen dan konden de spelers daar gebruik van maken. Het geluid moest gehoord worden. Dat was niet makkelijk, want theatergeluid is moeilijk te krijgen. Er zijn óf hele goede installaties die onbetaalbaar zijn (vanaf \$750 per dag) of er zijn dj-installaties die niet geschikt zijn voor theater. Uiteindelijk hebben we een installatie gevonden die vrij nieuw en betaalbaar was (\$150).

Seven Sins in Thalia

Het was onduidelijk wie het licht bij de schoolvoorstellingen overdag ging doen. Afgesproken was dat het licht zou worden gedaan door een technicus van Thalia, maar doordat de technici in Thalia vrijwilligers zijn en allemaal een baan hebben, waren zij overdag niet beschikbaar zijn. Hans en Remko konden het licht ook niet doen. Hoewel nooit eerder licht gedaan, ontfermde Sasha zich daar maar over en nam zij plaats in de lichthok bovenin. Het was erg improviseren. Het licht werd handmatig bediend via een heel oud paneel uit 1938. Je kon maar twee standen tegelijkertijd maken. Er waren maar tien lampen in het theater, dus van spannend licht was geen sprake. Er was geen theaterlicht in Suriname, dus moesten we werken met "showlampen" par 64 met 1000 watt en zonder barndoors. Omdat er geen geld was, kon er geen licht bijgehuurd worden (kosten hiervoor minimaal \$400 per dag). Desondanks heeft Sahr met de lampen en filters die voorhandig waren toch een goed lichtplan kunnen bedenken.

De voorstellingen gingen erg goed. Het publiek reageerde zeer enthousiast en erg uitbundig. Heel anders dan in Nederland. Waar in Nederland een lach verdwijnt achter een hand, schateren ze het hier uit. Seven Sins was doorspekt met Surinaamse woorden en uitdrukkingen, wat de herkenbaarheid en het enthousiasme voor het publiek vergrootte.

2.3 Educatief programma

8-daagse training van Jolanda Spoel

Het educatieve programma vormde één van de belangrijkste onderdelen van het bezoek. Het doel was jongeren, docenten en jonge theatermakers in Suriname te interesseren voor (het maken van) jongerentheater en het overdragen van kennis hiertoe. Samen met Justine Themen is een programma opgesteld. In eerste instantie was er alleen sprake van een workshop door Jolanda Spoel en de spelers van Lef, maar kort voor vertrek naar Suriname ontstond er bij Sasha Dees het plan om ook een workshop productie en een workshop techniek te geven. Uiteindelijk bestond het programma uit vier verschillende workshops:

1) 8-daagse training theater maken voor en met jonge mensen (Jolanda Spoel)

Aantal deelnemers: 12

Periode: 11 – 18 mei

Deze training was voor mensen die al bezig zijn toneel te maken met en voor jonge mensen, en die geïnteresseerd zijn om dans en theater te combineren.

2) Uitwisseling peer education Rotterdams Lef / PepSur

Aantal deelnemers: 15 (PepSur)

De spelers van Rotterdams Lef waren gevraagd een workshop te geven aan de jongeren van PepSur (Peer education Surinam). PepSur is een organisatie die jongeren op een theatrale manier en met behulp van peer education voorlicht over aids en soa's. Middels spel, zang en rap brengen zij hun boodschap over: Vrij veilig! Naast een workshop dans, spel, rap en zang van Lef had PepSur vooral behoefte aan praten en uitwisselen van ervaringen.

3) Training Productie I (Sasha Dees)

Aantal deelnemers: 9

Deze training was gericht op mensen die beroepsmatig bezig zijn met de organisatie en productie van theatervoorstellingen. Met Mark Walraven van Cosmic was geregeld dat hij tijdens het bezoek van Cosmic aan Suriname in juni 2002, in het kader van de voorstelling *De koningin van Paramaribo*, een vervolg op deze workshop zou geven.

4) Techniek I (Hans van der Laarse)

Aantal deelnemers: 6

Deze training was gericht op mensen die in geluid geïnteresseerd zijn. De deelnemers waren ook uitgenodigd om bij de op- en afbouw van de techniek te zijn (zat 11 en/ov zon 10; en zon 19 mei).

Het doel van het educatief programma was drieledig:

- het stimuleren van Surinaamse theatermakers tot nieuwe ideeën door contact met andere professionele theatermakers van buiten Suriname;
- het mogelijk maken en stimuleren van uitwisseling van ideeën over cultuur, theatermaken en peer-education tussen Nederlandse en Surinaamse jongeren;
- het uitwisselingproject tussen Suriname en Nederland nog meer waarde geven door er een trainingselement in te passen. De ervaringen hiermee worden gebruikt in het onderzoek dat Justine Thomen en Henk Tjon op initiatief van het Fonds voor de Podiumkunsten verrichten. Het fonds wil een nieuwe procedure opzetten voor uitwisselingsprogramma's.

Uitwisseling peer education met PepSur

2.4 Publiciteit

Dhr. Murwin Sabayo, hoofd voorlichting en publiciteit van MINOV/Cultuur was verantwoordelijk voor de publiciteit. Vooraf gaande aan het bezoek hebben wij hem promotiemateriaal (posters, flyers en persberichten) van Lef toe gestuurd. Helaas was er bij aankomst nog weinig aan publiciteit en verspreiding van het materiaal gedaan. Het materiaal dat daar was en dat de spelers zelf ook meegenomen hadden bleek uiteindelijk niet voldoende te zijn. De jongeren vonden de flyers zo gaaf dat iedereen flyers wilde hebben.

Publiciteit

Er was geen communicatieplan. De activiteiten werden pas in de week vooraf gaande aan de voorstellingen in gang gezet. Meteen na aankomst van de groep werd een promotour door Paramaribo gedaan. Er was heel veel belangstelling van de pers (zie bijlagen). De groep kwam op televisie, op de radio en in de kranten. Ze verschenen in jongerenprogramma's, in actualiteitenprogramma's en zelfs op het nieuws. Ze waren even grote beroemdheden in Suriname. Daarnaast trok de groep langs middelbare scholen waar ze korte optredens gaven.

Leffer Eline Jansen zei er het volgende over:

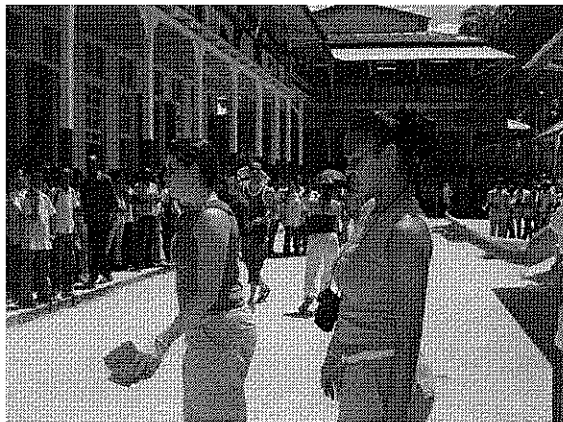
"De volgende ochtend starten we met de promotie. Allereerst een persconferentie, nog wat onwennig beantwoorden we de vragen, dit kennen we niet. Na deze dag wordt duidelijk dat we eraan moeten wennen, we zijn op TV, radio en we verschijnen in de krant! Ook gaan we langs scholen, we weten niet wat ons overkomt! Overal uniformpjes met joelende kinderen, voor ons, achter ons, naast ons en boven ons! Allemaal zijn ze enthousiast, ze willen handtekeningen en met ons praten. We krijgen hun talenten te zien middels de camera van Tjon. Gretig nemen ze hun plaats voor de camera en rappen en zingen de sterren van de hemel. Dit vinden we allemaal hartverwarmend, dit is echt leuk! Na al deze promotie is het dan ook niet verwonderlijk dat we op straat herkend worden, we zijn bekende Nederlanders in Suriname!"

De betaalde publiciteit, zoals vooraankondigingen, spandoeken in de stad en advertenties in de kranten "De West" en "De Ware Tijd" is laat begonnen, namelijk in de week van de voorstellingen zelf.

Bezoekcijfers

In totaal hebben 2.735 mensen Seven Sins bezocht. Dat is veel meer dan de 2.000 bezoekers die we verwacht hadden, ondanks dat we minder voorstellingen hebben kunnen geven.

Datum	Tijd	Seven Sins	Bezoekersaantallen		
Maandag 13 mei	09.30 - 11.00	Schoolvoorstelling	65	Ca. 60 jong	5 volw.
Donderdag 16 mei	09.30 - 11.00	Schoolvoorstelling	450	Ca. 425 jong	25 volw.
	20.00 - 21.30	Avondvoorstelling	570	Ca. 440 jong	130 volw.
Vrijdag 17 mei	09.30 - 11.00	Schoolvoorstelling	450	Ca. 425 jong	25 volw.
	20.00 - 21.30	Avondvoorstelling	600	Ca. 455 jong	145 volw.
Zaterdag 18 mei	20.00 - 21.30	Avondvoorstelling	600	Ca. 455 jong	145 volw.

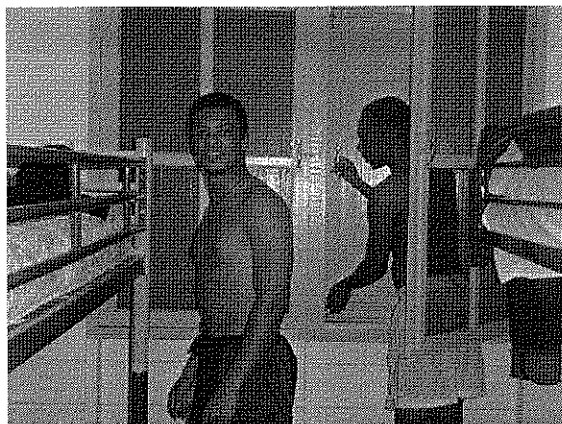
Promotie op de Hendrickschool

2.5 Verblijf

De accommodatie en huisvesting zou door het MINOV/Cultuur geregeld en betaald worden. In de praktijk betekende het dat Sasha en de groep zelf onderdak moesten vinden. In verband met de financiële problemen moesten er goedkope accommodaties gezocht worden. Dat was vrij ingewikkeld. Goede accommodaties in Suriname zijn duur (v.a. \$75 per kamer) en er waren geen counterparts te vinden die dit voor een niet commercieel project wilden of konden betalen. Het was zoeken naar locaties waar men geen voorschot wilde of directe betaling. Uiteindelijk werd de groep verdeeld. Vijf mensen verbleven bij VOS (Vereniging Officers Society), een locatie bij de kazerne van het Ministerie van Defensie. En negen mensen verbleven in het pension van de oud directeur Cultuur, de heer James Ramlal. James bood het gratis aan en verdiende zijn geld met kleren wassen en eten en drinken maken.

Hoewel iedereen erg aardig en gastvrij was, was het niet altijd even makkelijk. Goedkope pensions zijn meestal niet van hoge kwaliteit; sommigen hadden rugklachten vanwege de slechte bedden en matrassen. Bij het pension van James moest men regelmatig van kamer verhuizen, wat niet echt rustig was. Omdat wij gratis bij hem verbleven, moesten we regelmatig plaats maken voor betalende gasten en moesten we uit "betere kamers" naar slechtere kamers verhuizen of bij elkaar op een kamer gaan liggen. Omdat niemand kwaad wilde worden op de "oudere" James en hem respect toonde, accepteerden ze de situatie zoals die was.

Vanaf 19 mei werd de samenwerking stop gezet en moest er elders gratis verblijf gezocht worden (zie paragraaf 2.1). Gebruik makend van contacten die Sasha bij eerdere projecten in Suriname had opgedaan, heeft Sasha toch voor alle Leffers die geen familie in Suriname hadden waar ze konden blijven, onderdak kunnen regelen. Deze accommodaties lagen wel buiten de stad, maar dat was geen probleem. Het was een goede ervaring voor de groep, daar we niet meer naar de districten konden.

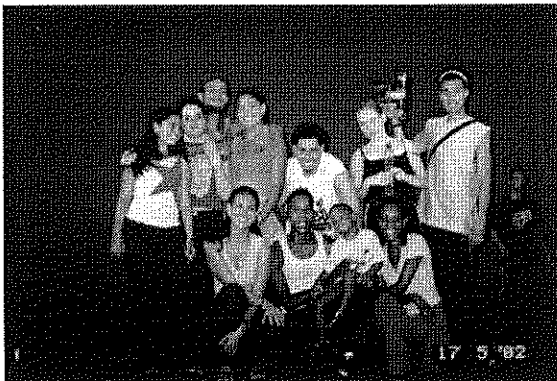
Elcon en Melvin

De eerste dag zijn we opgevangen door Jeugdambassadeur Sergio Belfor in een huis buiten de stad (op 1 uur rijden). Hij verzorgde en betaalde ook een busje die ons van onze oude verblijfplaatsen daar heen vervoerde en weer terug. Daarna konden we drie dagen (dinsdag – donderdag) verblijven in een huis buiten de stad (ook op een uur rijden) van Verzekeringsmaatschappij Assuria. Inmiddels had het Directoraat Cultuur met het Ministerie van TCT (vervoer) afgesproken dat als wij ergens heen moesten met de groep, we gebruik konden maken van een lijnbus. Deze TCT bus heeft ons afgezet in het Assuria huis en drie dagen later weer opgehaald en teruggebracht naar de stad. De laatste drie dagen (vrijdag – zondag) verbleven we in de stad bij familie, vrienden en in een huis van Fawaka Creations met drie kamers dat zij ons gratis aanboden, daar zij zelf die dagen niet in de stad waren en het huis dus toch vrij was. Via Quintus Ristie kregen we een sponsoring van autoverhuurbedrijf SPAC voor een autootje voor 50% van de prijs. Coca Cola heeft de andere 50 % gesponsord. De laatste dag (zondag) vloog de groep 's avonds weer terug naar Nederland. Het transport naar Zanderij ging per TCT lijnbus.

3 Evaluatie

- 3.1 Rotterdams Lef in Suriname
- 3.2 Samenwerking met Suriname
- 3.3 Publieksbereik en publiekswaardering
- 3.4 Educatief programma
- 3.5 Tot slot

3.1 Rotterdams Lef in Suriname

Het was een geweldige reis. Iedereen was zeer enthousiast. We waren in Suriname duidelijk één groep. Werken in een land als Suriname is niet makkelijk. Een hechte groepssfeer, veel improvisatietalent, kunnen rekenen op elkaar en discipline zijn dingen die maken dat een project alsnog succesvol kan zijn ondanks moeilijke omstandigheden. Dit is zeker gebeurd tijdens dit project.

We hebben veel nieuwe indrukken opgedaan en nieuwe contacten gelegd. De spelers voelden zich erg geïnspireerd en gestimuleerd in hetgeen ze doen en zagen nogmaals het positieve effect van hun werk op de jongeren en zelfs ook op volwassenen (met name die volwassenen die veel te maken hebben met jongeren).

Sasha Dees, de productieleider in Suriname verwoord haar ervaringen als volgt:

“De groep was zeer gedisciplineerd, altijd op tijd, iedereen toonde 100% inzet, er was een goede teamssfeer in de groep, en vrijwel alles werd in groepsverband gedaan met daarbinnen voldoende ruimte om eigen vrijheid te nemen als individu. Iedereen stond heel open voor de nieuwe indrukken. Als er aangegeven werd dat er een mogelijkheid was om (tegen entreprijs) een productie van een Surinaamse groep te zien, wilde de hele groep er graag heen om te zien wat er in Suriname op de planken gebeurt en om de collega's te leren kennen. Het was een fantastische groep om mee op reis te zijn. Ik heb als productieleider over de groep helemaal geen klagen gehad!”

Ook regisseur Sahr Ngaujah was erg enthousiast.

“The line-up of this trip originally consisted of a week of performances followed each day by workshops with young people from within the community. The following week we were to play shows in the districts of Surinam. We ended up playing a total of six shows. Three for the public and three for local schools. We also did a rather intense media blitz do to a lack of publicity preceding our arrival. We also engaged in workshops with young people from the PepSur' program. The actors lead workshops in the areas of acting, dance, rap, and singing. Jolanda Spoel lead workshops for those already involved in directing and choreography. The workshops seemed to be quite rewarding for everyone involved.

Most of the concerns in regard to the final editing process were handed by Sasha Dees. We played “Seven Sins” in one venue, Theater “Thalia” for six performances. This worked out beautifully. The people responsible for the theatre were very helpful and friendly. Despite extreme working conditions for the people employed at the theatre (in regard to the finances available to pay the employees) we were able to mount the show efficiently and effectively.

In my opinion the performances in Surinam could not have gone better. The theater was short staffed however, resulting in Sasha Dees becoming the light operator for the show, who did an above exelent job. Without Sasha the entire trip would have failed.

There were insurmountable challenges faced by Sasha that I will never know, but she handeled them and as a result we had six succesful performances. I didn't run into to any problems during our stay in Surinam. I didn't expect things to be difficult. However doing promos for the radio and television at times were a bit taxing there was nothing unusual about that.

The stay itself was wonderful, we were provided with sufficient transportation and a very kind driver. Anywhere he couldn't take us we reached by cab. We had comfortable lodging up until the last week, where we were still comfortable but Sasha had to pull some strings to make sure the majority of us were not without a place to sleep."

3.2 Samenwerking met Suriname

Bij de Suriname rivier

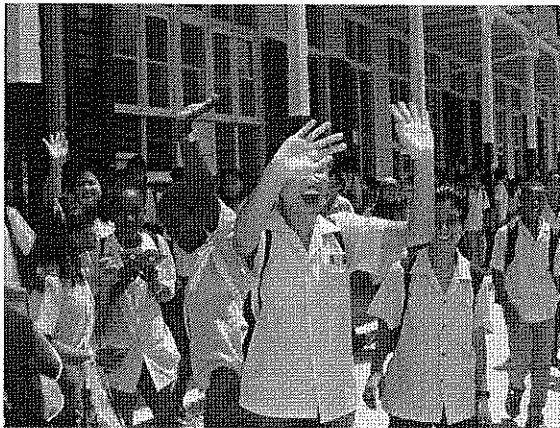
Er was één samenwerkingspartner in Suriname en dat was het MINOV/Directoraat Cultuur. Deze samenwerking is halverwege ons verblijf in Suriname opgezegd, vanwege het ontbreken van financiële middelen. De financiële problemen van Suriname waren voor vertrek al aangekondigd door Suriname, maar in overleg met Evan van der Most, de Nederlandse Ambassade in Paramaribo en het Ministerie van Buitenlandse Zaken in Den Haag heeft men toch besloten het project doorgang te laten vinden. Halverwege het project kwam men toch danig in de problemen dat men zich alsnog genoodzaakt zag de samenwerking op te zeggen, omdat men zich niet aan zijn verplichtingen kon houden.

Het samenwerken met het MINOV/Directoraat Cultuur was erg moeizaam. Dat lag niet aan de medewerkers, die waren van hele goede wil. Er zijn echter te weinig middelen voor internationale en nationale projecten als deze. Dit is een meer algemeen probleem. Cultuur staat in Suriname niet hoog op de politieke agenda. Daardoor is het voor dit soort projecten onduidelijk hoeveel politieke, logistieke en financiële armslag er is en welke organisatie of persoon waarvoor verantwoordelijk is.

Tijdens ons verblijf staakten onderwijsinstellingen, zoals de universiteit. SURLAND was net failliet gegaan. De ambtenaren hadden net een salarisverhoging gehad waardoor het ministerie van Financiën geen geld meer had, en meer van die problemen. Dit is geen nieuwe situatie in Suriname, het is een continue probleem. Hierdoor zijn, heel begrijpelijk, veel ambtenaren en medewerkers bij de overheid niet altijd even gemotiveerd. Dit merkten we ook tijdens dit project. Gelukkig is er toch een aantal zeer gemotiveerde ambtenaren met een groot hart voor hun vak, zoals Justine Themen en Wilgo Baarn die desondanks toch dingen op hun manier van de grond krijgen. Helaas worden ze

hierbij nog wel eens tegengewerkt en krijgen ze weinig ondersteuning of medewerking, waardoor veel projecten niet van de grond komen en een vroege dood sterven of niet het succes behalen wat er in potentie wel in zat.

Zo ook dit project. De begroting beijkend had dit een kostendekkend project kunnen zijn, maar dan had iedereen zich tenminste voor 75% moeten inzetten en had de commissie in Suriname al drie maanden van tevoren of zelfs nog meteen na het bezoek van Sasha aan Suriname eind maart, de benodigde voorbereidingen moeten treffen om dingen in gang te zetten, met name naar de deelnemende scholen toe, zoals het afgeven van brieven met toestemming van de inspectie, het doorgeven van de data van de voorstellingen, het drukken van entreebewijzen en het in gang zetten van de voorverkoop. De entreebewijzen waren pas op dezelfde dag klaar als de eerste voorstelling. Hierdoor was er geen voorverkoop mogelijk. Daarnaast ontstond er grote verwarring over de entreebewijzen doordat die niet bij alle scholen terecht waren gekomen. Niemand wist dus of en hoeveel kaarten er nog over waren. Achteraf bleek dat er hierdoor onnodig kaarten waren geannuleerd. Commissievoorzitter Wilgo Baarn is met zijn goede hart 's ochtends zelf op de fiets gestapt en langs de scholen, die verspreid over de stad zitten, gegaan. Het was fantastisch dat hij zich nog persoonlijk heeft ingezet, maar deze manier van organiseren verdient natuurlijk geen pluim. Het enige wat hij hierdoor kon doen en ook gedaan heeft, is redden wat er te redden viel en zorgen dat tenminste nog een aantal kinderen de voorstelling kon zien. Door de late organisatie was het een totale chaos met de kaartverkoop, moesten er twee voorstellingen worden geannuleerd en zijn er veel minder mensen gekomen dan had gehoeven. Ook wat publiciteit betreft had men de dingen veel eerder in gang moeten zetten. Dit gebeurde nu pas na 6 mei, nadat de groep al was aangekomen en de voorstellingen al bijna waren begonnen.

Enthousiaste leerlingen

3.3 Publieksbereik en publiekswaardering

De contacten die wij hadden met andere (theater)groepen als 'Ondre Bon', 'Het Vrij Atheneum', Jeugdambassadeur Sergio Belfor, Nationale Jeugdraad (Feranto), en andere jongeren, en die los stonden van de samenwerking met het Directoraat Cultuur, waren wel een succes. Dat ging gemakkelijk, was flexibel en was interessant en leerzaam voor beide kanten.

Zowel jongeren als volwassenen waren razend enthousiast. Ze vonden het dynamisch en inspirerend. Ze vonden het erg jammer dat de scholen niet eerder ingeschakeld waren, zodat er op tijd binnen het curriculum tijd vrijgemaakt kon worden, zodat ALLE jongeren van de scholen naar de voorstellingen hadden gekund. Diegenen die het wel gezien hadden gaven aan dat het veel beter en indrukwekkender was dan dat ze verwacht hadden. Het inspireerde en stimuleerde hen en ze hebben er veel van geleerd!

Men was blij om nu eens een andere vorm van theater te zien in Suriname. De meest voorkomende vormen in Suriname zijn volkstoneel, traditionele vormen en vormingstheater. De moderne vormen zijn tegenwoordig ook te zien bij Surinaamse groepen als 'Het Theatercollectief', 'Ondre Bon' en schooltheater van 'Het Vrij Atheneum'.

Het tempo in de voorstelling was erg snel waardoor soms niet alles begrepen werd. Het referentiekader van de jongeren in Suriname is anders dan in Nederland. Dit komt onder meer door het andere schoolsysteem / curriculum. De mythologische en Griekse figuren als Oblomov waren niet altijd bekend, maar desondanks was het onderwerp toch duidelijk genoeg. Over het gebruik van hiphop en R&B muziek in de voorstelling was men zeer enthousiast, dit was direct zeer herkenbaar!

3.4 Educatief programma

De workshops

De workshops verliepen allemaal goed en waren georganiseerd door Justine Themen. De deelnemers waren zeer enthousiast en kregen honger naar meer workshops, niet alleen naar Nederlandse workshops maar naar workshops in het algemeen. Ze zijn erg leergierig.

Uitwisseling peer education Rotterdams Lef / PepSur

Omdat alles zo op het laatste moment georganiseerd was, was er wat chaos, met name wat betreft de workshop van Rotterdams Lef en PepSur. Door miscommunicatie was het niet duidelijk wat er van deze workshop verwacht werd. Lef had zich voorbereid op workshops op het gebied van spel, dans, zang en rap om PepSur artistiek te trainen. PepSur wilde juist graag gewoon praten en kennis en ervaringen uitwisselen. Ze wilde laten zien wat zij allemaal doet en horen en zien wat Lef doet. PepSur verwachtte dus presentaties waar Lef niet op voorbereid was. De spelers vonden het jammer dat ze niet wisten wat de bedoeling was en dat ze zich dus niet goed hadden kunnen voorbereiden. Ze hadden er veel meer van willen maken, waardoor het nog waardevoller voor PepSur zou zijn geweest. Er is dan ook veel behoefte aan een langdurigere uitwisseling tussen PepSur en enkele Leffers (2-6 maanden). Een aantal Leffers is zeer geïnteresseerd, vakkundig en pedagogisch onderlegd om samen met PepSur te werken aan drama, muziek en dans die PepSur zou kunnen gebruiken in hun voorlichting.

PepSur was uitgenodigd bij de twee avondvoorstellingen van Seven Sins in Thalia. Er was al verbetering sinds we ze ontmoetten. Ze keken het publiek aan en stonden voor hun doen dichterbij het publiek. Ze integreerden meteen onze adviezen en dat deed goed. Een van de hoogte punten van de uitwisseling was toen de spelers van Lef aan het einde van de voorstelling de leden van PepSur op het podium trokken en zij samen een presentatie gaven van hun *skills*. Het publiek reageerde razend enthousiast.

Samen met PepSur op de foto

Techniek

De technische workshop was verkeerd in de publiciteit gekomen. Er is geadverteerd voor een lichtcursus terwijl het een geluidswerkshop was. Daarnaast was de groep te groot. In Suriname hebben ze behoefte aan hele praktische workshops, waarbij gewerkt wordt met de apparatuur waarmee die technici zelf werken. *Trainingen on the job* lijken meer geschikt voor Suriname, dat wil zeggen één technicus / trainer met één a twee technici / cursisten. Ook is er een grote behoefte aan documentatie. Hans zal bij terugkomst in Nederland een exemplaar van het Yamaha handboek voor geluid opsturen en hopelijk zal dit worden gekopieerd en verspreid onder de verschillende geluidstechnici.

Productie 1

De productiecursus was een algemene cursus. Het ging in op alle aspecten van het productieproces van begin tot eind. Alle deelnemers hebben een overzicht gekregen, inclusief een voorbeeld begroting, waar alle voorkomende posten in theater, dans, muziek, festivals etc. op staan als een soort checklist. Voor de helft van de deelnemers was dit precies wat ze nodig hadden, omdat het ze een goed beeld gaf van wat het produceren eigenlijk inhoud. De andere helft had al ervaring hiermee en was meer geïnteresseerd in sponsoring en subsidies. De vervolgcursus werd drie weken later door Mark Walraven van Cosmic gegeven, tijdens het bezoek van Cosmic met de voorstelling 'de Koningin van Paramaribo' aan Suriname.

8-daagse training theater maken voor en met jonge mensen

In een sessie van 8 dagen organiseerde Jolanda Spoel en Justine Themen een training voor jonge makers. Het doel van deze training was jonge makers te leren hoe je van een idee tot een voorstelling komt. Wat komt daar alle maal bij kijken? Hoe werk je je ideeën uit? Hoe maak je van een concept een concrete voorstelling? Wat wil je met je voorstelling uitdragen? Op welke manier wil je dat vormgeven, etc? De training was bedoeld voor jonge regisseurs die al de nodige ervaring hebben.

Ook hier verliepen de voorbereidingen niet soepel. In de wervingsadvertentie stond vermeld dat het ging om een workshop van choreografe Jolanda Spoel en dus kwamen er veel dansers op de training af. Zij verwachtten dat ze nieuwe pasjes en combinaties zouden leren. Jolanda kon hun teleurstelling weg nemen, door hen te wijzen op het feit dat ook dansers ditzelfde traject van idee tot voorstelling volgen. Uiteindelijk hebben ook deze deelnemers veel aan de training gehad. De advertentie stond heel laat in de krant, zodat het niet alle deelnemers lukte om een hele week vrij te krijgen. De helft van de deelnemers heeft alle sessies gevolgd, de andere helft slechts een aantal. Om toch tegemoet te komen aan de wens van de dansers om nieuwe combinaties te leren, begon of eindigde Jolanda iedere sessie met een uur dans. Daarna heeft zij ook nog een eenmalige workshop gegeven op een balletschool in Paramaribo.

De voorbeelden die Jolanda in de training gebruikte kwamen uit de voorstelling *Seven Sins* of waren gebaseerd op het maakproces en de ervaringen van *Rotterdams Lef*. Zo hebben Sahr en de spelers

De workshop van Jolanda

iets verteld over de totstandkoming van Seven Sins en heeft een groot deel van de deelnemers de voorstelling ook gezien. Helaas kon niet iedereen hierbij aanwezig zijn in verband met hun beschikbare tijd.

Na afloop van de training is de training uitvoerig geëvalueerd met Jolanda, Justine Themen en de deelnemers. Een van de deelnemers zei: "Ik was als blank register gekomen, en ik ben nu veel geschreven. Ik heb een doel voor ogen – theater maken voor jongere".

Uit de evaluatie bleek het volgende:

- *"The training with Jolanda was received very positively by all participants. The mix between young people and their workers was sometimes difficult to manage because of the difference in levels and experience. However, the young people were hugely enthusiastic about their first taste of theatre, learning how much commitment it demanded, and also beginning to have an idea of the different jobs it is possible to have in theatre (director, actor, writer, etc.)."*
- *"Also the workers with experience found it a useful injection of new ideas, whilst those that were just starting out felt that they had received a good basis."*
- *"That participants weren't all able to come to every session was disturbing for the build-up of the work. There was a confusion in expectations in terms of the balance of dance and theatre."*
- *"Some people found the weekend too long as they felt that attention tended to tail off by the end of the day, but others found the whole course too short."*
- *"Jolanda found it a shame that her timetable was almost completely separate from the rest of the group, but considered it right that priority had been given to the training and to building a course with maximum impact for the participants."*
- *"Whilst impressed by the range of skills that the participants had, one of the areas where Jolanda found the participants most lacking was in the expression of their ideas."*

De reactie van de deelnemers en de docenten

Alle deelnemers van de vier workshops waren blij met de workshops. Ze zijn erg hongerig naar workshops. Gekeken moet worden hoe vraag en aanbod nog beter op elkaar kunnen worden afgestemd, zodat het niveau en de inhoud precies op het niveau en de behoefte van de deelnemers aansluit. Dit was nu nog niet helemaal het geval. De groepen waren qua niveau en voorkennis heel divers samengesteld. De deelnemers waren nu zo blij dat er een workshop was dat het hun niet uitmaakte dat ze bepaalde dingen al wisten. Als de behoeften goed in kaart worden gebracht en als er voldoende en regelmatig training worden aangeboden zal het deelnemersveld zich vanzelf gaan vormen rondom verschillende niveaus. De juiste training voor de juiste groep.

Nu werden de workshops nog aangeboden door buitenlanders, maar op termijn moet het zo zijn dat deze cursussen door Surinamers zelf gegeven worden. Er moet dus geïnvesteerd worden in mensen

en in geld. Er zijn genoeg mensen als Sharda Ganga, Chandra van Binnendijk, Justine Theman, Marisa Pieplenbosch die zeer geschikt en ervaren genoeg zijn om trainingen te verzorgen in kunst, cultuur, communicatie, publiciteit etc. Af en toe doen zij dit al. Er is alleen een groot tekort aan financiële middelen om deze trainers te kunnen bekostigen. Er moet onderzocht worden op welke manier dit het beste kan worden gefinancierd.

Conclusies van het programma

- Er is een grote vraag naar workshops.
- Er is een grote vraag naar trainingmateriaal – boeken, video's etc.
- Trainingen moeten ruimt op tijd georganiseerd worden zodat de juiste deelnemers gezocht kunnen worden die een gelijkwaardig niveau hebben zodat gevorderden niet steeds moeten wachten op beginners. De inventarisatie van alle groepen en theaters in Suriname (het onderzoeksproject in de podiumkunsten gefinancierd door Fonds van de Podiumkunsten) moet openbaar toegankelijk zijn en onderhouden worden, zodat er een goed overzicht is van trainingen, trainers en het deelnemersveld. Het Theater Instituut Nederland heeft te kennen gegeven dat zij zeer geïnteresseerd is in om deze info in haar database op te nemen en bij te houden.
- Workshops moeten gegeven worden bij voorkeur door professionele trainers die pedagogische ervaring hebben en daardoor ook weten hoe ze de deelnemers kunnen stimuleren tot participatie, expressiviteit en assertiviteit. Deskundigen zijn niet altijd docenten!
- De Surinaamse deelnemers waren in alle workshops zeer passief. Dit komt door het Surinaamse schoolsysteem dat niet onderwijst in participeren, analyseren, vragen stellen, onderbouwd kritiek geven, uiten en onder woorden brengen van je eigen mening, zoals in Nederland. Dit is een fundamenteel probleem wat de ontwikkeling van de Surinaamse kunstsector in de weg staat.
- Er is behoefte aan serieuze en langdurige trainingsprogramma's van buitenlandse trainers. Op dit moment zijn de trainingen slechts een klein en kortdurend onderdeel van de tournees van buitenlandse groepen in Suriname.
- Er moet goed overleg zijn tussen de organiserende partij in Suriname en de (buitenlandse) trainer, zodat de workshops goed afgestemd kunnen worden op de behoefte. Vaak is het echter vanuit Suriname helemaal niet duidelijk waar de behoefte ligt en blijkt de behoefte van de uiteindelijke deelnemers anders te zijn dan wat de organiserende partij in Suriname aangeeft. Trainers moeten daar dus flexibel op kunnen inspelen en dan maar wat anders gaan doen, wat niet altijd mogelijk is. Nu zijn er zo weinig trainingen dat deelnemers op alle workshops afkomen in de hoop wat te leren, ook al is het niet helemaal wat ze zoeken.
- Lange termijn plannen voor trainingen en langdurig contact en samenwerking tussen binnenlandse en buitenlandse trainers / groepen (trainers die elkaar kennen en elkaar informatie kunnen geven) geven trainers en groepen een beter inzicht in de Surinaamse cultuur en de behoefte. Op deze manier zal er ook meer sprake zijn van een exchange dan van een bezoek van

een buitenlandse deskundige en kunnen bezoekende groepen/trainers ook leren van de Surinaamse cultuur, muziek, dans en tradities.

- Belangrijk is dat gezocht wordt naar de juiste partner voor ieder onderdeel. De Surinaamse overheid was een goede partner wat betreft het contact met Rotterdams Lef, maar was geen goede partner als het om trainingen en educatie ging. Voor wat betreft trainingen en educatieve uitwisseling was PepSur wellicht een betere partner geweest. Voor het totaal pakket workshops en educatie was Cultureel Centrum Suriname de aangewezen locatie en organisatie geweest. De overheid kan zich dan alleen beperken tot een faciliterende rol in uitwisselingsprogramma's.
- In Suriname zijn zelfvertrouwen, het hebben van presentatie-skills en zelfexpressie onderontwikkeld. Er zou nationaal meer aandacht gegeven moeten worden aan zelfexpressie bij jongeren, begonnen kan worden op de scholen. Daarnaast moet kunst en cultuur meer prioriteit krijgen binnen de gemeenschap.

3.5 Tot slot

Het was al jaren een wens van ons om met Rotterdams Lef een bezoek aan Suriname te brengen. De politieke en economische situatie liet dit echter niet toe. Na de nieuwe politieke situatie en de verbeterde relatie met Nederland leek de tijd rijp om tot een bezoek over te gaan. Het voorbereidingsbezoek bevestigde onze optimistische visie.

De financiering vanuit Nederland bleek vervolgens een moeizaam en langdurig proces. Zo wilde het FPK pas de aanvraag in procedure brengen nadat de voorstelling Seven Sins in première zou zijn gegaan. De signalen naar Suriname toe dat we daadwerkelijk zouden komen, moesten daardoor te lang op zich laten wachten. Wat de kwaliteit van de voorbereiding niet ten goede kwam. Hopelijk heeft het FAPK in de toekomst een zodanig vertrouwen in de producties van Rotterdams Lef dat het eerst zien van de uit te brengen productie in Suriname niet meer nodig is.

Het, ondanks alle hindernissen, uiteindelijke succes van het bezoek overtrof al onze verwachtingen. Het doel van onze reis was: Suriname interesseren voor (het maken van) jongerentheater en het overdragen van kennis hiertoe. Naar ons idee zijn wij hier erg in geslaagd. We hebben veel mensen kunnen laten genieten van de voorstelling Seven Sins en we hebben onze kennis over onze manier van theatermaken over kunnen dragen aan jonge Surinaamse theatermakers, de spelers van PepSur, technici en productiemedewerkers. Onze komst heeft Suriname geïnspireerd en gestimuleerd om verder te gaan in het ontwikkelen van theater met en voor jongeren.

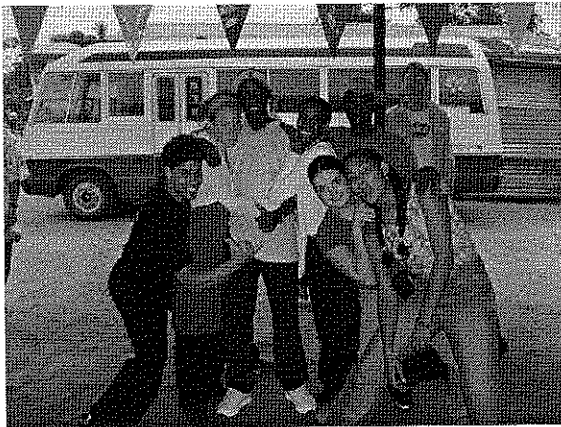
Ook voor ons was deze reis erg inspirerend. Het heeft vele ogen geopend en het was een waardevolle ervaring die de spelers in hun werk en in hun leven mee zullen nemen. Voor de Leffers die ditzelfde seizoen toch ook een grote productie uitgebracht hadden in het Nieuwe Luxortheater en een fantastisch samenwerkingsproject met The Freddie Hendricks Youth Ensemble uit Atlanta achter de

rug hadden, werd hun bezoek als professioneel podiumkunstenaar aan Suriname als de meest indrukwekkende ervaring van hun leven beschouwd.

Wij zijn ervan overtuigd dat projecten als dit van groot belang zijn voor Suriname, kijkend naar de reacties van het publiek en de workshopdeelnemers. Ook voor de bezoekende Nederlandse groep brengt het heel veel. Het is heel inspirerend en leerzaam voor beide kanten. De voorstellingen en de trainingen zijn hierbij even belangrijk. Het presenteren van een voorstelling als handvat om kennis naar de jongeren zelf en de jonge theatermakers over te brengen is een succesformule. De combinatie van de voorstellingen met de workshops voldoen aan een enorme vraag vanuit Suriname. De complimenten van Heleen Kamperveen en Henk Tjon dat dit hetgeen is waar Suriname behoefte aan heeft, onderschrijft dit.

Er moet wel gewerkt worden met een goede partner en dat kan beter een professionele particuliere persoon zijn dan een organisatie als Thalia of de Surinaamse overheid. In Suriname werken dingen gewoon anders!

Kortom het is aan de overheden in Nederland en Suriname om al of niet de voorwaarden te creëren om aan de succesvol opgebouwde relaties een vervolg te geven. Aan de uitvoerende partners in Suriname en Nederland zal het in ieder geval niet liggen.

Bijlagen

1 Rotterdams Lef in het kort

2 Seven Sins in het kort

3 Medewerkers

4 Recensies

Bijlage 1 Rotterdams Lef in het kort

Rotterdams Lef

Rotterdams Lef is de jongerentheatergroep van Hal 4 en bestaat uit jongeren in de leeftijd van 18 tot 25 jaar. De groep is een combinatie van autodidact talent en professionele acteurs. Lef maakt confronterend en meeslepend theater waarin spel, dans, muziek, rap, zang en digitale media met elkaar verweven zijn. Rotterdams Lef speelt zowel in theaters als op scholen. Zij wil het theater zo dicht mogelijk bij de jongeren brengen. De jonge spelers zijn in loondienst. Rotterdams Lef hecht veel waarde aan de ontwikkeling van haar spelers. Ze worden daarom opgeleid in alle facetten van het theatervak en de aspecten die samenhangen met de beroepspraktijk. De gedegen training moet de doorstroming naar andere professionele theatergezelschappen en castingbureaus vergroten.

Doelgroep

De doelgroep zijn jongeren vanaf 14 jaar, die afkomstig zijn uit het onderwijs (voornamelijk VMBO/BVE) maar ook uit het jongerenwerk, club- en buurthuizen en migrantenorganisaties.

Doelstelling

Het doel is jongeren in aanraking te brengen met theater dat uitgaat van de leefwereld van jongeren en gebruik maakt van de vele vormen en expressiemogelijkheden van de jongerencultuur.

Educatieve uitgangspunten

Bottom-up benadering

De producties van Rotterdams Lef worden ontwikkeld vanuit de belevingswereld van jongeren en de daarbij behorende muziek-, kleding-, leef- en dansstijlen. Dit vloeit als vanzelf voort uit de input van de dynamische en cultureel diverse spelersgroep.

De verschillende muziek-, dans en theaterstijlen worden bewust en doelmatig gebruikt om teksten, gevoelens en scènes optimaal over te kunnen brengen.

Peer-education

Het peer-education principe gaat ervan uit dat jongeren snel leren en dingen sneller aannemen van leeftijdsgenoten. Tijdens de workshops spel, rap, zang en dans wordt het jonge publiek begeleid door spelers die in leeftijd en belevingswereld dicht bij hen staan. De spelers nemen de rol van coach en stimulator aan, anders dan een docent in traditionele zin die een verhaal vertelt en zegt "hoe je het moet doen".

HAL 4

Hal 4

Hal 4 is de producent van Rotterdams Lef. Hal 4 beschikt over een eigen theater, waar jongerentheaterprogrammering centraal staat. Rotterdams Lef beschikt over een productieleader en een technicus. Hal 4 levert facilitair personele ondersteuning op de gebieden personeelszaken, financiële administratie, officemanagement, secretariaat, marketing en publiciteit. Hal 4 verzorgt eveneens kantoorfaciliteiten, transport, licht- en geluidsapparatuur.

Financiën

De uitkoopsommen vormen inmiddels een substantieel onderdeel van de inkomsten. Ook het aantal opdrachten neemt toe. Rotterdams Lef is verder afhankelijk van tal van kleinere incidentele fondsbijdragen. De ambitie is om de komende jaren artistiek zodanig door te groeien dat Rotterdams Lef lokaal en landelijk een meerjarenfinanciering in de volgende cultuurnota periode veroverd.

Bijlage 2 Seven Sins

Na de succesvolle producties 'Transatlanta' en 'Rotterdam Nu en Dan' in 2001 is Seven Sins alweer de negende voorstelling in het bestaan van Rotterdams Lef. Seven Sins is voortgekomen uit het internationale jongerentheaterproject TRANSATLANTA en is geregisseerd door Elike Koster en Michael Sahr Ngaujah. De productie is op 16 februari 2002 in theater Lantaren/Venster in Rotterdam in première gegaan.

Artistieke uitgangspunten

Inhoud

Het uitgangspunt van deze voorstelling is het thema de 'zeven hoofdzonden': jaloezie, lust, hebzucht, luiheid, vraatzucht, trots en wraak. De voorstelling bestaat uit lossen scènes met veel spel, muziek, dans, zang, rap en visuals, die ieder hun eigen verhaal vertellen over één van de zeven zonden. De belangrijkste vraag is hoe erg die zonden zijn en of je kunt leven zonder zondig te zijn. De scènes zijn gebaseerd op eigen verhalen en ervaringen van de spelers en worden afgewisseld door fragmenten uit mythologische verhalen waarin de zeven hoofdzonden een grote rol spelen, zoals de verhalen van Midas, Medea en Dyonissus.

De makers zagen veel mogelijkheden, gezien de archetypische waarden van dit begrip, om hier een vruchtbare invulling aan te geven. Daarnaast is het een gegeven waar ook de spelers en het publiek zich in kunnen inleven. Het geeft handvaten om een aantal onderwerpen dramatisch uit te werken.

Artistiek concept

Rotterdams Lef maakt geen gebruik van bestaand repertoire, maar maakt haar stukken zelf. De eerste aanzet voor Seven Sins is gedaan tijdens het internationale jongerentheaterproject TRANSATLANTA in juni 2001. De spelers gingen drie weken aan de slag met het thema zeven hoofdzonden en improviseerden en associeerden op de vloer. Dit mondt uit in een korte presentatie. In november 2001 zijn de repetities gestart voor de huidige voorstelling.

Regisseurs Elike Koster en Michael Sahr Ngaujah hebben ervoor gekozen om het creëren van de voorstelling werkelijk samen met de jongeren te doen. Waar normaal gesproken het script het uitgangspunt is, was het nu het sluitstuk. Tijdens de eerste weken van de repetitieperiode is er gewerkt aan het verzamelen van materiaal voor de voorstelling: gestart werd vanuit de ervaringen, opvattingen en gevoelens die de spelers zelf hadden bij de verschillende zonden. Eerst bekeken ze films met hetzelfde thema, waarna met een hoop energie en interesse voor het onderwerp over elkaars ideeën werd gediscussieerd. Aan de hand van gesprekken en improvisaties ontstonden iedere dag een paar prachtige momenten waar verder op werd voortgeborduurd. Dit leidde tot een treatment van waar uit verder gewerkt werd: de spelers werkten aan scènes en het artistieke team deed de eerste voorstellen voor muziek, visuals, decor, kostuums en licht. Vervolgens werden de verschillende scènes achter elkaar geplakt en konden de visuals, muzieksamples, decor, kostuums en lichtplan

worden gemaakt. Tot slot werd alles in elkaar gezet en werden de teksten vastgelegd in een script. Zo onstond er uiteindelijk een zeer authentieke en eerlijke voorstelling. Elike heeft vooral zorg gedragen voor de teksten van de voorstelling en de regie van de kleine persoonlijke scènes. Sahr heeft zich vooral bezig gehouden met de vormgeving van de grote mythische scènes, waarin veel gedanst en gezongen werd.

Voor de voorstellingen in Paramaribo is de tekst op een aantal punten gewijzigd en herkenbaarder en verstaanbaarder gemaakt door de inpassing van Surinaamse woorden en uitdrukkingen.

Vorm

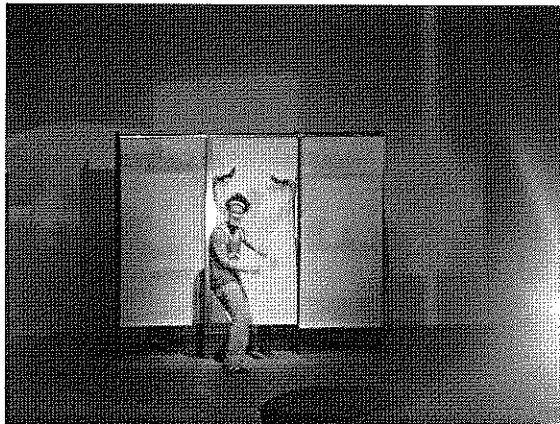
Rotterdams Lef maakt theater in de vorm van een multidisciplinaire eenheid; waarbij verschillende disciplines worden ingezet als verhalend element. Spel, dans en rap zijn altijd belangrijke elementen van de voorstellingen van Rotterdams Lef geweest. Bij deze productie is de bijdrage van muziek en zang verder uitgewerkt. Daarbij werden de contacten die tijdens Rotterdam Nu en Dan met het Rotterdams Conservatorium zijn gelegd, verder uitgebouwd. Oud-student Ben Elshout heeft de muziek verzorgd.

De toepassing van multimediale technieken, zoals projecties en live opnamen, vormt een belangrijke deel van het 'gezicht' van de voorstelling. De visuals zijn gemaakt door Shade Interactive Design. Bij de verdere invulling van de aankleding met kostuums en decor is gezocht naar aansluiting en wisselwerking. Dat betekent dat er gebruik gemaakt wordt van een neutrale styling met veel ruimte voor subtiele details, gezocht in materiaal, kleur en stoffen. Decor en kostuumontwerpster Merel Nip heeft gekozen voor modieuze kleding, die bij wijze van spreke zo uit de kledingkast van veel jongeren kan komen.

Het smeden van een eenheid, het bijbrengen van basisvaardigheden in de gebruikte disciplines, en het bijbrengen van de multidisciplinaire werkwijze is van het grootste belang. Er is dan ook veel aandacht besteedt aan het trainen van de spelers in spel, dans, muziek en zang.

Artistieke team

Regie:	Elike Koster en Michael Sahr Ngaujah
Choreografie:	Ruben Solognier
Muziek:	Ben Elshout
Decor en kostuums:	Merel Nip
Visuals:	Ruud Lanfermeijer (Shade Interactive Design)
Lichtontwerp:	Aram Visser
Productie Seven Sins:	Jennefer Verbeek
Productie Suriname:	Henca Maduro (Nederland) en Sasha Dees (Suriname)

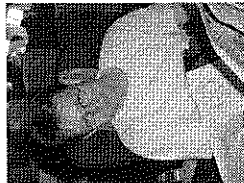
Seven Sins

Bijlage 3 Medewerkers

Sahr Ngaujah

Regie

Remko van Dokkum

techniek

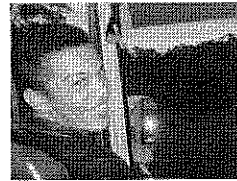
Camie Bongers

Spel

Mike Latina

Spel

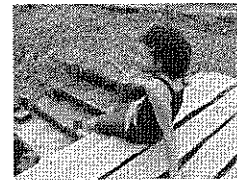
Elcon Fleur

Spel

Sharon Bouma, Sara Lima

Spel

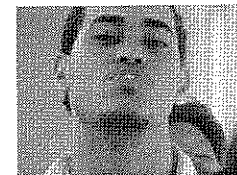
Jolanda Spoel

Training

Tjon A Sien

Spel

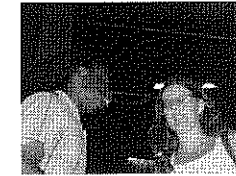
Ruben Solognier

Spel

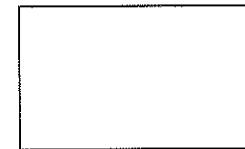
Eline Jansen, Melvin van Gennip

Spel

Sasha Dees

Productie in Suriname

Hans van der Laarse

Techniek

Henca Maduro

Productie in Nederland

Evan van der Most

Directeur

Bijlage 4 Recensies

Nederlands Theater door Rotterdams Lef in Suriname

PARAMARIBO—De 13 man tellende delegatie van de Nederlandse theatergroep Rotterdams Lef is voor een aantal weken in Suriname. Het doel van dit bezoek is voornamelijk overdracht van kennis en uitwisseling van ervaringen op het gebied van de podiumkunsten. Maar het Surinaamse publiek mag ook genieten van de laatste productie van het theater gezelschap, getiteld *Seven Sins* (de zeven hoofdzonden).

door TASCHA AVELOO

Nee, het stuk is niet de theaterversie van de gruwel-film *Seven* met Morgen Freeman en Brad Pitt. Dit is een geheel eigen concept dat de jongeren van Rotterdams Lef in elkaar hebben gezet met medewerking van hun regisseurs Jolanda Spoel en Sahr Ngaujah (choreograaf). De technicus is Hans van der Laarse meegekomen. De groep heeft zelf fondsen vergaard om naar Suriname te komen. Naast de internationale ervaring die ze wilden opdoen door ook in Suriname op te treden onder andere omstandigheden dan zij gewend zijn, is er ook een gevoel van willen weten hoe theater in Suriname nou eigenlijk precies aan toegaat. Rotterdams Lef, dat ruim twee jaar bestaat, is een theatergenootschap dat als werkconcept heeft 'theater voor en door jongeren'. Jongeren met talent worden middels een auditie verkocht om mee te doen en te werken binnen de producties van Rotterdams Lef. Gemiddeld blijft zo een acteur of actrice twee tot drie jaar bij de groep aangesloten waarna men verder trekt. Het is vooral voor de ontwikkeling op acteergebied van belang om niet te lang bij dezelfde groep te blijven zitten. Veel leden van de groep zitten al op de Toneel Academie of worden geïnspireerd om zich daarna te

gaan specialiseren in hun vakgebied.

"We willen jongeren warm maken voor theater", vertelde een van de acteurs van de groep op de persconferentie van woensdag jongstleden toen de groep kennismaakte met de pers. "Het is zo leuk om te zien hoe kinderen schoorvoetend binnenkomen, helemaal veranderd en met een gevoel van waardigheid weer vertrekken," zegt een ander als reactie op de vraag wat ze het leukste vinden aan het geven van workshops. "De kinderen leven helemaal op en hun gevoel voor eigenwaarde neemt toe. Negatieve gevoelens nemen alleen maar af." Er wordt theater gemaakt voor jongeren vanaf 14 jaar. Per seizoen speelt Lef gemiddeld zeventig voorstellingen in theaters, maar ook in jongerencentra en op scholen. In thematiek, vorm, muziek, kleding, en taal sluit Lef zich helemaal aan bij de belevingswereld van jongeren. *Peer education* (jongeren leren van jongeren) als methodiek, is een vast uitgangspunt dat de groep hanteert. Het is de ambitie om de voorstellingen met behoud van laagdrempelig toegankelijk karakter toch een volwaardig artistiek niveau te geven. Daarom is het voor de jonge spelers van Rotterdams Lef een *full-time* bezigheid om toneel te maken. Ze verdienen er dus hun dagelijks brood mee.

Het is intensief werken om dans-, zang-, spraak-, muziek- en theaterlessen te volgen en daarnaast te oefenen voor de gaande producties.

ZONDEN

"Een ieder heeft zonden, je kan er bijna niet zonder. Vooral deze zonden die voortkomen uit ons mens zijn," vertelt een van de artiesten over het stuk dat zij gaan opvoeren. Het stuk is samengesteld uit het thema *de zeven hoofdzonden*. Daar heeft een ieder uit zijn belevingswereld een stuk uitgewerkt in tekst en/of dans. Er is omtrent elke zonde *indecent* (onbehoorlijk), *lazy* (luiheid), *proud* (hoogmoed), *greedy* (gierigheid), *anger* (boosheid), *jealous* (jaloezie) een stuk geweven. In dans, rap en theater zullen deze zeven hoofdzonden worden aangekaart in een sneltreinvaart van 55 minuten. De spelers die van verschillende afkomst zijn, vormen een heel gekleurde dynamische groep die op zoek een klein stuk dans laten zien dat voorkomt in het stuk. Dynamiek, enthousiasme en liefde voor datgene waarmee zij bezig zijn, straalt er gewoon van af. Van de volledige voorstelling kunnen de jongeren (en zeker ook de ouders om een beter zicht te krijgen op de belevingswereld van uw zoon of dochter) genieten vanaf donderdag 16, vrijdag

De Rotterdamse jeugdtheater groep Lef tijdens oefenen een scene uit *Seven Sins*, dat ze volgende week hier zullen opvoeren (Foto: Frank Hanswijk)

17 en zaterdag 18 mei om 20.00 uur in theater Thalia. Studenten mogen er bij hun schoolhoofden op aan dringen om de voorstellingen die speciaal voor scholen zullen worden gepresenteerd, bij te wonen. De Minister van Onderwijs heeft toestemming gegeven dat er

ruimte hiervoor mag worden ingeruimd. Er is speciaal voor de scholen een geredu-

ceerd tarief van 3000 gulden. Het is een zeer aan te bevelen stuk voor

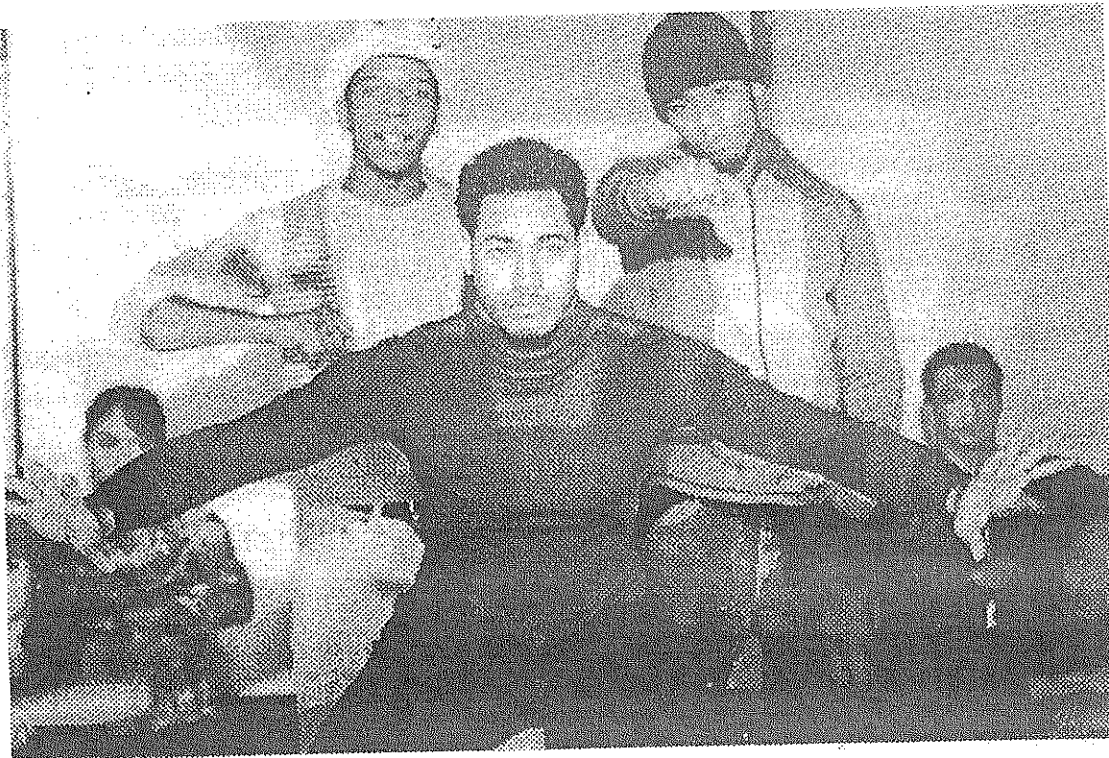
Mulo-scholieren, dat stimuleert tot nadenken over de dingen des levens.-.

T E E N I E W E S T

Jeugdtheatergroep Rotterdams Lef in Suriname

De theatergroep Rotterdams Lef is in het kader van een uitwisselingsprogramma voor enkele weken in Suriname. De groep, die gevormd wordt door een aantal jongeren rond de 21 jaar, is van plan om het stuk "Seven Sins" te gaan opvoeren voor het Surinaamse publiek, met name de jongeren. In "Seven Sins" worden de zeven zonden trots, egoïsme, jaloezie, woede, lust, luiheid en gierigheid, middels zang, dans, rap en toneel naar voren gebracht. Volgens de groep hebben bovengenoemde zonden een belangrijke invloed op het gevoelsleven van de mens en maakt een ieder zich weleens schuldig aan het begaan van een van deze zonden. Rotterdams Lef heeft gepland om op 17, 18 en 19 mei een voorstelling weg te geven in Theater Thalia. Daarnaast willen zij voor scholieren voor een gereduceerde prijs schoolvoorstellingen verzorgen. Een kaartje voor "Seven Sins" bedraagt Sf. 10.000.

Het Minov, het directoraat Cultuur presenteert:

ROTTERDAMS LEF

met jongerentheater en dans getiteld:

"SEVEN SINS".

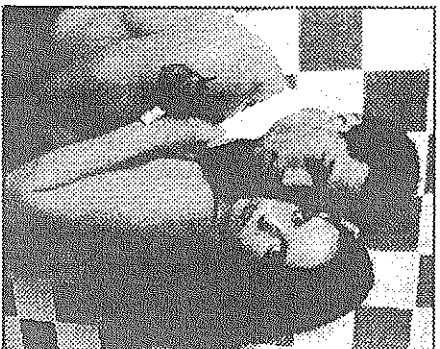
De zeven hoofdzonden.

Data : Do. 16, Vrij. 17 & Za. 18 Mei

Plaats : Theater Thalia

Tijd : 20.00 uur

Toegangskarten à St. 10.000,-

INDECENT

DE WARE TIJD VAN VRIJDAG 10 MEI 2002

Theater Trainingen Directoraat Cultuur en Rotterdams Lef

In het kader van een plan voor bijscholing van amateurs en professionals die toneel en andere shows organiseren, beginnen dit weekend trainingen op het gebied van *Jeugd (dans)toneel, showorganisatie en geluids-techniek*. De coördinatie vindt vanuit Suriname plaats door Justine Themas en het directoraat Cultuur, terwijl Sacha Dees het bezoek van Rotterdams Lef regelt. De trainingen beginnen dit weekend in theater Thalia.

Orgave voor trainingen kan bij de afdeling Voorlichting van Cultuur tijdens kantooruren aan de van Rooseveltkade 3.

GELUIDSTECHNIEK

Tijdens de zesdaagse theatertraining geluidstechniek die aanstaande zaterdag om tien uur 's morgens begint, focust technicus Hans van der Laarse op het bereiken van een goed geluid met minimale apparatuur. Deelnemers worden voor praktijkoefeningen op 11, 12 en 19 mei uitgenodigd om in de praktijk het op- en afbouwen van de geluidsstallatie voor en na de voorstelling mee te maken. De vijfdaagse workshop jongeren danstheater en rap start zaterdagochtend tien uur. Regisseur en choreografe Jo-

landa Spoel verzorgt de workshop speciaal voor jongeren, begeleiders en jeugdwerkers die al bezig zijn met toneel en interesse hebben in de combinatie danstheater en rap, het rijmen op moderne muziek.

PRODUCTIE

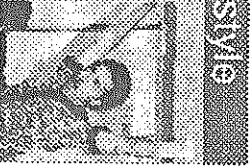
De training in het organiseren van toneel en andere shows wordt verzorgd door Sacha Dees, duurt drie opeenvolgende avonden en start maandag. Zij zal zaken als planning, budget, sponsors, promotie en reclame behandelen. Deze korte cursussen voorzien in een schat aan praktische, bruikbare kennis en tips. De theaterdocenten zijn jong, maar organiseren al een tiental jaren shows met tenens en jonge volwassenen

www.dwt.net

18-05-02

Cultuur/Media/Lifestyle

Afgelopen donderdagnavond vond de premiere plaats van het toneelstuk Seven Sins van het Nederlands theatergenootschap Rotterdam Lef. Het stuk is vrij snel, flitsend en de technische hoogstandjes met meegangende beelden zijn geheel nieuw in ons land. Pagina 4

www.dwt.net

10-05-02

Cultuur/Media/Lifestyle

De Rotterdamse jeugatheatergroep Lef geeft dit weekend trainingen en vanaf volgende week voorstellingen van hun dans-, rap- en dramastuk Seven Sins (Zeven Zonden).
Pagina 4

Flitsend en technisch hoogstand toneel van Rotterdams Lef

PAFAMARIBO — Afgelopen donderdagavond vond de premiere plaats van het toneelstuk *Seven Sins* van het Nederlands theatergenootschap Rotterdams Lef. Dit fragmentarisch toneelspel is een geheel eigen concept dat de jongeren van Rotterdams Lef in elkaar hebben gezet met medewerking van hun regisseurs Sahr Ngaljan en Jolanda Spool. Het stuk is vrij snel, flitsend en de technische hoogstandjes met meegaande beelden zijn geheel riep v voor Suriname.

De 13 mannelijke legatie die toemaand in ons land vertrekt, heeft bij dit bezoek voornemelijk aan kennisoverdracht en uitwisseling van ervaringen op het gebied van de podiumkunsten gedaan.

De toegepaste fragmentarische stijl van acteren, is een stijl die de groep *Made in da Shade* (van het stuk *Buyaka, Buyaka*) heeft geperfectioneerd. Dit soort toneelspel houdt in dat er stukjes worden gespeeld die allemaal betrekking hebben op het thema, maar samen geen geheel verhaal vormen. Dit is vrij moeilijk acteren vanwege het steeds moeten overschakelen naar een andere rol. Het stuk is samengesteld uit het thema de zeventien hoofdzonden. Elke zonde heeft uit zijn of haar beleveniswereld een stuk uit-

Een scène uit *Seven Sins* door Rotterdams Lef.

gewerkt in tekst en/of dans. Er is omtrent elke zonde een stuk gegeven: Indecent (onbehoorlijkheid), Lazy (luiheid), Proud (hoogmoed), Greedy (gierigheid), Anger (boosheid), Jealousy (jaloezie). Gedurende 55 minuten werden in dans, rap en theater deze zeven hoofdzonden aangekaart in een sneltreinvaart. Prachtige visuele effecten werden verzorgd door Renko van Dokken (interactieve designer) die

hijfe bewerkte projecties van het stuk via de computer liet verschijnen op het achterhangende doek. Lichtvrouw Sascha Dees zorgde voor de optische lichteffecten terwijl Hans van der Laarse zorgde voor het prachtig geluid. Op-

merkelijk was het gebruik van head microphones in plaats van te luisteren op de eigen stemkracht.

Snelle tekst, steeds afwisselende lichtprojecties, snelle muziek, alles snel en meeslepend. Je moet geconcentreerd blijven om het geheel op te kunnen nemen. Scherpe onderwerpen die op een vrij ludieke wijze behandeld worden, voornamelijk door de goede gezichtsexpressies en bijbehorende meligheid in de teksten. "Ik ben zo geniaal, ik denk dat ik zal sterven aan mijn eigen genialiteit", is zo een tekstfragment, gebrijkt in een stuk dat ijdelheid behandelt, en wat eigenlijk ook weer duidt op trots en hoogmoed. Jaloezie

en de gevolgen daarvan worden uitgebeeld door een verhaal uit de Griekse mythologie: Medea en Jason. Medea die bedrogen wordt nadat Jason verliefd wordt op een ander. Haar wraakzucht die leidt tot de dood van haar kinderen, de nieuwe geliefde van Jason en Jason zelf. Medea is hierna nooit meer hetzelfde: Ijdelheid. De trotse Narcis is zo verliefd op zijn eigen spiegelbeeld in het water dat hij, in een poging om zichzelf te omhelzen, in het water valt en verdrinkt. Griegheid om een stuk chocolade: "Nee, ik doe niet al wat dat betekent dat ik gierig ben, dat maakt dit stukje chocola niet minder lekker". Lust om nieuwe kleren en schoenen die eigenlijk niet nodig zijn. Lust om liefde, geliefde of verliefde te zijn,

(Foto: Collectie Rotterdam Lef)

maar ook naar verboden liefde: " Een zoem, jouw lippen op de mijne, ik weet dat het niet mag maar kom alsjeblieft, een kusje maar". Gierigheid wordt wreed afgestraft in het verhaal van Midas, die van Dionysos (de god van lust) the touch of gold kreeg als loon. Alles wat Midas aanraakte werd goud zelfs zijn eten, vrienden en degenen die hij liefhad. Wraakzucht werd gek genoeg met leuke rijmende teksten verhaald door twee vorken met daarop een mandarijn die Hans en Grietje moesten uitspeelden, eind aan het huisje van de Jeks. Hun wraakzucht leidde ertoe dat Hans gevangen werd. Ohlomo een Duits verhaal over een man die maar niet wakker wordt: luiheid. Met het gebruik van verhalen uit Griekse mythologie wil me aantonen dat al deze zonden gevoelen en wemend, de mens eigelijk zijn. Deze zonden laten ook de consequenties zien die not fraai zijn, maar het levens best wel spannend in ken.